

древо». Отсюда известная лингвистическая шутка, что прилагательное – это то, что прилагается, на самом деле имеет вполне научный источник.

В изложении М. Смотрицкий заботится не только о доступности изложения (в его понимании), но и зрительном восприятии материала, что должно облегчать запоминание предлагаемых формулировок. И здесь можно говорить о М. Смотрицком как о разработчике начал методики преподавания языка. М. Смотрицкий подчеркивал необходимость сознательного усвоения учебного материала – «умом разумей слова». Им были сформулированы 5 ступеней обучения: «зри, внимай, разумей, рассмотри, памятью». Многие страницы его «Грамматики» скорее похожи на страницы конспекта, в котором размещение материала, по мнению автора, должно способствовать лучшему запоминанию.

С появлением «Грамматики» М. Смотрицкого стало возможным говорить о распространении грамотности на восточнославянских землях, поскольку именно в этой книге впервые осуществлена попытка сформулировать правила нормативного употребления языковых форм, синтаксических конструкций, ударений, системного описания церковнославянского языка в целом, который, как известно, имел существенное влияние на формирование и развитие русского литературного языка.

Литература

1. Наказная грамота короля Сигизмунда Витебскому воеводе Янушу Костевичу о прекращении обид, причиняемых некоторым Витебским православным церквам. 1621. Мая 17. / А. Сапунов. Витебская старина. Т. 1. Док. № 49. – Витебск, 1883. – 668 с.
2. Ответ Льва Сапеги, канцлера Литовского, на письмо Полоцкого архиепископа Иосафата Кунцевича // А. Сапунов. Витебская старина. Т. 1. Док. № 117. – Витебск, 1883. – 668 с.
3. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.raruss.ru/slavonic/slav3/1733-abc-slavonic-evie-1618.html>. Дата доступа : 15.03.2018.

МЕТАДЫЧНЫЯ АСПЕКТЫ СТВАРЭННЯ СУЧАСНЫХ ПАДРУЧНІКАЎ, ДАПАМОЖНІКАЎ ПА ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

*Макарэвіч Алесь Мікалаевіч,
Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова*

Праблема стварэння новага тыпу падручнікаў, вучэбных дапаможнікаў гісторыі беларускай літаратуры выклікана шэрагам прычын. Пераважная іх частка якраз і з’яўляецца своеасаблівай сістэмай зыходных пры вырашэнні дадзенага пытання. Састаўляючыя гэтай сістэмы можна вызначыць наступным чынам.

1. Падручнікі, вучэбныя дапаможнікі па гісторыі беларускай літаратуры з грыфам Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь 1980-х, канца 1990 – пачатку 2000-х гадоў, створаныя калектывамі аўтараў з рознымі навуковымі

інтарэсамі і прыярытэтамі, абыходзілі ўвагай дыдактычны і метадычны прынцыпы выкладання адпаведных пытанняў і праблем гісторыка-тэарэтычнага зместу. Так, напрыклад, у дапаможніках пад рэдакцыяй І.Я. Навуменкі і інш. [6; 7], падручніках пад рэдакцыяй М.А. Лазарука, А.А. Семановіча [8; 9; 10]) “механічна” аб’яднаны пад адной вокладкай аглядавыя і манаграфічныя артыкулы. У той жа час варта звярнуць увагу на сістэмнасць прапанаваных у іх характарыстык творчасці пісьменнікаў і іх твораў (манаграфічныя раздзелы), асобных перыядаў развіцця нацыянальнай літаратуры (аглядавыя раздзелы).

Своеасаблівым узорам для сучасных аўтараў новага пакалення вучэбных дапаможнікаў па гісторыі беларускай літаратуры можа быць дапаможнік у дзвюх частках “Гісторыя беларускай літаратуры. Дакастрычніцкі перыяд”, створаны ў канцы XX ст. прафесарам А.А. Лойкам [12; 13]. У параўнанні з адпаведнымі часткамі названых вышэй вучэбных дапаможнікаў і падручнікаў, створаных калектывамі аўтараў, гэтая вучэбная крыніца адрозніваецца метадычнай сістэмнасцю ў адносінах да характарыстыкі сюжэтаў, вобразаў, мастацкіх асаблівасцей твораў і інш.

Выкажам меркаванне, што не ўсё, прапанаванае ў гэтых і іншых вучэбных крыніцах канца мінулага стагоддзя, сёння можа быць прынята з пазіцыі рэцэпцыйнай эстэтыкі і гістарычнай рухомасці мастацкага твора. Тым не меней, тая сістэмнасць, на якую звернута тут увага, заслугоўвае адпаведнага пераймання ў метадычна-літаратуразнаўчых адносінах. Асноўны ж недахоп названых вышэй вучэбных дапаможнікаў і падручнікаў – адсутнасць у іх дыдактычна-метадычнага элементу ў праекцыі яго на сістэму перспектывных ліній у працэсе навучання студэнтаў.

2. У пачатку XXI ст. была выдадзена значная колькасць вучэбных дапаможнікаў, вучэбна-метадычных комплексаў, а таксама дапаможнікаў, створаных аднаасобна з улікам навуковых прыярытэтаў іх аўтараў. Такія крыніцы прапаноўвалі новы погляд на гісторыю беларускай літаратуры і праблемныя яе аспекты. Частка з іх стваралася ў кантэксце задач, якія паўставалі ў сувязі з рэформай сістэмы адукацыі ў Беларусі, у тым ліку і ў галіне вышэйшай школы, калі была агучана неабходнасць стварэння вучэбных дапаможнікаў, вучэбна-метадычных комплексаў, дапаможнікаў, якія б адпавядалі задачам комплекснага інавацыйнага навучання і Канцэпцыі літаратурнай адукацыі¹, а таксама існуючым Адукацыйным стандартам.

Звернемся да вызначэння зместу і структуры некаторых з вучэбных крыніц.

Дапаможнік М.В. Хаўстовіча “Гісторыя беларускай літаратуры 30 - 40 -х гг. XIX ст.” [23] прапаноўвае аналіз творчасці беларускіх і польскамоўных літаратараў сярэдзіны XIX ст.

¹Распрацавана супрацоўнікамі Нацыянальнага інстытута адукацыі сумесна з навукоўцамі Інстытута літаратуры НАН Беларусі і выкладчыкамі ВНУ; прынята ў 1996 г.

Дапаможнік В.А. Максімовіча “Эстэтычныя пошукі ў беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя” [16] прадстаўляе аналіз некаторых твораў пачатку XX ст. Я. Купалы, Ядвігіна Ш., М. Гарэцкага, М. Багдановіча, З. Бядулі, Я. Коласа, Ф. Аляхновіча. Сістэмны аналіз літаратурнага працэсу і творчасці пісьменнікаў у гэтай крыніцы адсутнічае. Фактычна дадзены дапаможнік уяўляе сабой манаграфічнае даследаванне па праблеме “эстэтычных пошукаў...”. Праўда, тут прадстаўлена тэматыка пісьмовых работ, асноўная навуковая літаратура. Гэта ў некаторай ступені пацвярджае статус “дапаможніка для студэнтаў...”. У той жа час у гэтай крыніцы адсутнічаюць такія неабходныя для дапаможніка часткі, як метадычныя рэкамендацыі і вызначэнне алгарытмаў працы студэнтаў.

Вучэбны дапаможнік В.А. Максімовіча “Беларуская літаратура першай трэці XX ст.” [17] у першай яго частцы дубліруе, за выключэннем чатырох параграфаў², дапаможнік гэтага ж аўтара 2000 года [16]. Другая частка прадстаўляе ўжо новы ў адносінах да папярэдняй крыніцы матэрыял: характарыстыку творчасці Язэпа Пушчы 1920-х гадоў, творчасці Пятра Глебкі 20–30-х гадоў, паэмы Тодара Кляшторнага “Калі асядае муць”; гэты вучэбны дапаможнік уключае таксама такія раздзелы, як “Паэмы Уладзіміра Дубоўкі”, “Байкі Кандрата Крапівы 20-х гадоў”, “Роздум над творчасцю Кузьмы Чорнага 20-х гадоў”, “Апавяданні Міхася Зарэцкага 20-х гадоў”, “Тэматыка пісьмовых работ”, “Літаратура”, “Тлумачэнні незразумелых слоў”. Змест гэтых абедзвюх крыніц [16; 17], рэкамендаваных пэўнымі ўстановамі як дапаможнік і вучэбны дапаможнік³, толькі часткова адпавядае тыповой праграме па беларускай літаратуры для ВНУ; ім таксама ў некаторай ступені бракуе больш шырокага метадычнага напаўнення.

Дапаможнік, падрыхтаваны у БрДУ імя А.С. Пушкіна (аўтары – З.П. Мельнікава, К.М. Мароз, С.М. Шчэрба [18]), нягледзячы на вызначаныя ў яго бібліяграфічным апісанні межы рэпрэзентацыі літаратурнага матэрыялу: XX стагоддзе, ахоплівае толькі частку літаратурнага працэсу гэтага перыяду: 1920–1930-я гады. Тут змяшчаюцца метадычныя рэкамендацыі, планы практычных заняткаў, пытанні і заданні для самакантролю, тлумачэнні незразумелых слоў і паняццяў. Пры гэтым варта заўважыць, што гісторыка-тэарэтычны матэрыял дапаможніка зведзены да мінімуму; ён уяўляе сабой пералік асноўных палажэнняў, на якія варта звярнуць увагу пры характарыстыцы пэўных напрамкаў у развіцці літаратуры 20–30-х гадоў XX ст. і творчасці таго ці іншага пісьменніка гэтага часу.

²“Да праблемы аўтарскага канцэпту ў драме «Раскіданае гняздо»”, “Асаблівасці вобразнай сістэмы паэмы Янкі Купалы «Безназоўнае»”, “Канцэпцыя трагічнага гуманізму ў паэме Якуба Коласа «Сымон-музыка»”, “Вобразны лад паэзіі Якуба Коласа 20-х гадоў”.

³Першая з іх рэкамендавана Навукова-метадычным цэнтрам вучэбнай кнігі і сродкаў навучання Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь у якасці дапаможніка для студэнтаў філалагічных спецыяльнасцей вышэйшых навучальных устаноў, другая – Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у якасці вучэбнага дапаможніка.

Такі ж прынцып рэпрэзентацыі матэрыялу вытрыманы і ў вучэбна-метадычным дапаможніку “Гісторыя беларускай літаратуры другой паловы XX стагоддзя” [11] у трох частках, падрыхтаваным у гэтай жа навучальнай установе А.С. Кавалюк. Дапаможнік уключае план-праспект аглядавых і манаграфічных тэм, планы практычных заняткаў у форме пытанняў, пытання да экзамену, асноўную і дадатковую літаратуру па тэмах.

3. Усё адзначанае вышэй дае зрабіць наступныя высновы: а) на месцах ствараецца значная колькасць разнастайнай вучэбнай літаратуры, якая, аднак, толькі часткова адпавядае статусу сучаснага вучэбнага дапаможніка; б) такія вучэбныя крыніцы ў іх сукупнасці з іншымі выданнямі, змест якіх адпавядае тыпавай праграме, раскрывае метадычны і дыдактычны аспекты выкладання гісторыі беларускай літаратуры могуць быць толькі часткамі вучэбна-метадычнага комплексу, распрацаванага ў адпаведнай ВНУ з мэтай мясцовага выкарыстання і справаздачы аб выкананні міністэрскіх распараджэнняў адносна стварэння новага пакалення ВМК.

4. Пры выкладанні вучэбных дысцыплін “Гісторыя беларускай літаратуры” (спецыяльнасці “Беларуская мова і літаратура”, “Руская мова і літаратура”), “Гісторыя беларускай літаратуры”, “Беларуская літаратура XX ст.”, “Сучасная літаратура Беларусі” (спецыяльнасць “Беларуская філалогія”) многія гісторыка-тэарэтычныя пытанні і праблемы патрабуюць сістэмнага іх разгляду з пазіцыі гістарычнай рухомасці твора і рэцэпцыйнай эстэтыкі, такіх метадалагічных падыходаў, якія дазваляюць выявіць эстэтычную каштоўнасць і грамадскую значнасць адпаведных твораў. У сувязі з гэтым сучасны вучэбны дапаможнік абавязкова павінен мець адпаведныя тэарэтычныя раздзелы з пэўнай сістэмай рэкамендацый у іх.

5. У працэсе стварэння комплексу вучэбных дапаможнікаў па гісторыі беларускай літаратуры і сучаснай літаратуры Беларусі мэтазгодна ўлічваць сістэму перспектывных ліній у дзейнасці выкладчыка і студэнтаў⁴.

⁴ Вопыт выкладання дысцыпліны “Гісторыя беларускай літаратуры” дазваляе аўтару дадзеных матэрыялаў вылучыць наступныя *узроўні ў сістэме перспектывных ліній*, а таксама *ўмовы, этапы і формы* рэалізацыі метадычнага праекта выкладчыка і інтэлектуальных планаў, намаганняў, дзеянняў студэнтаў.

Узроўні ў сістэме перспектывных ліній і галоўныя перспектывныя мэты:

а) *блізкі* – падрыхтоўка да ўспрымання матэрыялу лекцыі па адпаведных тэмах (чытанне мастацкіх твораў ці згадванне сюжэта, сэнсу, мастацкіх асаблівасцей літаратурных першакрыніц) і вывучэнне па асноўным і дадатковым спісе літаратуры пытанняў па адпаведнай тэме практычных заняткаў;

мэты: фарміраванне навыкаў успрымання і ацэнкі мастацкага вобраза не толькі ў кантэксце адпаведнага твора, а і іншых твораў пісьменніка, сэнсавых і мастацкіх асаблівасцей спадчыны мастака слова ў кантэксце адпаведнага літаратурнага перыяду;

б) *сярэдні* – вывучэнне пад кіраўніцтвам выкладчыка і ў кантэксце метадычных парад пытанняў, вынесены на самастойную распрацоўку, паэтапная падрыхтоўка да бягучай атэстацыі (экзамену) па вывучаемай дысцыпліне, а таксама да практычных заняткаў і бягучай атэстацыі па іншых гісторыка-літаратурных курсах, па тэорыі літаратуры, перспектывная паралельная падрыхтоўка да выканання курсавога і дыпломнага навуковага даследавання, да выніковай атэстацыі (дзяржаўнага экзамену) па літаратуры;

мэты: фарміраванне навыкаў сістэматызацыі гістарычнага і тэарэтычнага матэрыялу;

в) *дальні:* самастойныя ацэнкі літаратурных твораў у працэсе выканання дыпломнага даследавання, напісання рэфератаў, падрыхтоўкі магістарскай дысертацыі, у час працы ў якасці настаўніка і інш.; галоўнае ж на гэтым узроўні – гэта магчымасць нязмушанай інтэлектуальнай сутворчасці свядомасці рэцыпіента са зместам і сэнсам адпаведнага літаратурнага матэрыялу;

6. Дасягненню эфектыўнасці засваення вучэбнага матэрыялу спрыяе прынцып праблемнасці. Ён можа рэалізоўвацца двума шляхамі: па-першае, праз змест прапанаванага ў дапаможніку вучэбнага матэрыялу, па-другое, праз адпаведныя рэкамендацыі, заданні, кантрольныя пытанні, часткова праз прыкладную тэматыку курсавых і дыпломных работ. Пры дапамозе гэтых і іншых форм адбываецца арыентацыя на разгортванне пэўнага зместу ў навучальным працэсе з фарміраваннем у студэнтаў інтэлектуальных, навучальных, даследчых, прафесійных і іншых кампетэнцый. Здзяйсненню прынцыпу праблемнага навучання могуць садзейнічаць прапанаваныя ў вучэбных дапаможніках адсылкі да адпаведных навуковых і гістарычных крыніц, шырока прадстаўленая сістэма пацвярджэнняў і альтэрнатыўных меркаванняў, высноў, паралелей і інш. Пры гэтым з дапамогай сістэмы вучэбных праблем, а таксама абумоўленых імі праблемных сітуацый мадэлюецца даследчая прадметная дзейнасць і дыялагічныя зносіны яе ўдзельнікаў, што ў сваю чаргу спрыяе выпрацоўцы кампетэнцый сацыяльнага ўзаемадзеяння будучых настаўнікаў і даследчыкаў мастацкай літаратуры.

7. Адзін са шляхоў вырашэння сістэмнага падыходу да выкладання і вывучэння гісторыі беларускай літаратуры і літаратурнай крытыкі – стварэнне вучэбна-метадычных комплексаў, якія б не толькі такімі фармальна вызначаліся, што дастаткова часта назіраецца, а на самай справе адпавядалі задачам комплекснага навучання.

8. Новыя вучэбныя дапаможнікі могуць быць эфектыўнымі пры наступных умовах: а) адзінства (або падабенства) метадычных і дыдактычных прынцыпаў рэпрэзентацыі матэрыялу; б) комплексны падыход з улікам сістэмы перспектыўных ліній пры асвятленні гісторыка-тэарэтычных пытанняў; в) улік сучасных ведаў пра айчыннае прыгожае пісьменства і новых літаратуразнаўчых тэндэнцый; г) адпаведнасць тыпавай вучэбнай праграме.

9. Адзін з варыянтаў структуры і зместу комплексу вучэбных дапаможнікаў па адпаведных гістарычных перыядах:

а) гісторыка-тэарэтычны блок: характарыстыка ў адпаведнасці з вучэбнай праграмай аглядавых і манаграфічных тэм; сістэма пытанняў і заданняў для самакантролю да кожнай тэмы;

б) метадычна-дыдактычны блок: вытрымкі з вучэбнай праграмы адносна зместу і асаблівасцей засваення матэрыялу адпаведнага перыяду; планы практычных заняткаў, метадычныя рэкамендацыі і заданні да іх; тэсты; пытанні да кантрольных работ, калёквіумаў, заліку, экзамену; прыкладная тэматыка курсавых і дыпломных работ.

10. Электронныя дадаткі да вучэбных дапаможнікаў – адзін са сродкаў, які спрыяе наладжванню разнастайных дыстанцыйных форм навучання.

Некаторыя з вызначаных вышэй прынцыпаў стварэння вучэбнай літаратуры, пра якую тут ідзе гутарка, назіраем, напрыклад, у вучэбных

мэты: аб'ёмнае ўспрыманне і кантэкстуальныя цэласныя ацэнкі мастацкага твора, спадчыны пісьменніка і нацыянальнай літаратуры ў кантэксце сэнсавых і мастацкіх асаблівасцей іншых літаратур.

дапаможніках па дзіцячай літаратуры: “Беларуская дзіцячая літаратура” [1] і “Мировая детская литература” (вучэбны дапаможнік [20] і практыкум да яго [21]). Першая з названых крыніц створана ў строгай адпаведнасці з тыпавай вучэбнай праграмай. Акрамя гэтага, раздзелы дадзенага вучэбнага дапаможніка падрыхтаваны з улікам наступных метадычных зыходных: а) адзінства прынцыпаў агульнай характарыстыкі творчасці пісьменніка, б) падабенства ў прынцыпах літаратуразнаўчага аналізу твораў і тэкставых ілюстрацый да іх, в) выхад на выхаваўчы аспект пры знаёстве і вывучэнні адпаведных твораў у практыцы дашкольнага і школьнага выхавання, г) парады на выкарыстанне літаратуразнаўчага матэрыялу з адпаведных навучальных крыніц і інш. Тут варта адзначыць, што і гэты вучэбны дапаможнік мае свае недахопы: адсутнасць у ім адпаведных тэмам заданняў, метадычных рэкамендацый да іх, кантрольных пытанняў для самаправеркі. Такі метадычны недахоп улічаны пры стварэнні вучэбнага дапаможніка “Беларуская дзіцячая літаратура” для СНУ [2].

Яшчэ адным прыкладам у якасці ілюстрацыі да вызначаных вышэй прынцыпаў стварэння вучэбнай літаратуры новага тыпу з’яўляецца дапаможнік “Беларуская дзіцячая літаратура ў тэрмінах і паняццях” [14]. Адметнасць дадзенага выдання заключаецца ў наступным. Матэрыялы дадзенага дапаможніка, як мяркуюць яго аўтары, дапамогуць студэнтам праводзіць больш якасную характарыстыку мастацкіх твораў, разумець іх мастацкія вартасці і спасцігаць асаблівасці сэнсаўтварэння. Змест дапаможніка ў асноўным вызначаецца тымі літаратуразнаўчымі тэрмінамі, якія выкарыстоўваюць пры літаратуразнаўчым аналізе твораў аўтары вучэбнага дапаможніка па беларускай дзіцячай літаратуры [1; 2], а таксама тэарэтычнымі паняццямі, на характарыстыку якіх звяртаюць увагу тыпавыя вучэбныя праграмы для ВНУ [3; 4; 5]. Аўтары дапаможніка ўлічылі таксама вопыт адраснага стварэння тэарэтычных крыніц для пэўнай аўдыторыі (напр., “Літаратуразнаўчы слоўнік...” для школьнікаў і абітурыентаў В. Рагойшы [22]). Да артыкулаў дапаможніка дадаюцца адпаведныя гісторыка-тэарэтычныя ілюстрацыі, прыклады з твораў беларускай дзіцячай літаратуры, спасылкі на тэарэтычныя крыніцы; таксама тут прапанованыя тэарэтычныя высновы, якія студэнты змогуць самастойна прааналізаваць, развіць, праілюстраваць прыкладамі з адпаведных мастацкіх твораў.

Вядома, што “пасіўна” ўспрыняты лекцыйны матэрыял доўга не трымаецца ў памяці студэнтаў; прапанаваная ж вышэй форма сумеснай дзейнасці выкладчыка і студэнтаў спрыяе больш трываламу засваенню апошнімі праблемнага для іх успрымання вучэбнага матэрыялу.

Вопыт стварэння ахарактарызаваных вышэй і іншых вучэбных дапаможнікаў, а таксама дыдактычна-метадычных прынцыпы, якія канстатаваліся ў дадзеных матэрыялах, улічаны іх аўтарам пры стварэнні дапаможніка “Гісторыя беларускай літаратуры першай трэці ХХ ст.” [15].

Такім чынам, усё адзначанае вышэй дазваляе зрабіць наступныя вывады:

а) у сучаснай адукацыйнай філалагічнай (літаратуразнаўства) прасторы назіраем шматварыянтнасць вучэбнай літаратуры з рознымі яе статусамі (падручнікі, вучэбныя дапаможнікі, дапаможнікі, вучэбна-метадычныя комплексы, метадычныя матэрыялы і інш.);

б) такая шматварыянтнасць, з аднаго боку, спрыяе забеспячэнню вучэбнага працэсу пэўнай колькасцю неабходнай гісторыка-тэарэтычнай і метадычнай літаратуры, а з другога, фармалізуе гэты працэс, бо здзяйсняецца гонка за стварэннем рознага тыпу дапаможнікаў, ВМК толькі дзеля справаздачы ў межах навучальнай установы, а таксама навучальнай установы перад Міністэрствам адукацыі;

в) пры наяўнасці акрэсленай вышэй сітуацыі мэтазгодна правесці наступныя мерапрыемствы, паспяховая рэалізацыя якіх зможа садзейнічаць сапраўды эфектыўнаму наладжванню адукацыйнага працэсу ў галіне філалогіі (літараутразнаўства):

першы варыянт:

а) вызначэнне Міністэрствам адукацыі навуковых рэдактараў адзінага вучэбнага дапаможніка для адпаведных спецыяльнасцей (кандыдатамі могуць быць навуковыя рэдактары ўжо створаных дапаможнікаў, што адпавядаюць статусу вучэбнага дапаможніка і атрымалі прызнанне сярод выкладчыкаў і студэнтаў);

б) распрацоўка навуковымі рэдактарамі канцэпцыі вучэбнага дапаможніка на аснове тыпавой вучэбнай праграмы;

в) падбор і зацвярджэнне кандыдатаў на стварэнне адпаведных частак дапаможніка; імі павінны быць у першую чаргу кваліфікаваныя выкладчыкі ВНУ, якія становяцца зарэкамендавалі сябе ў справе падрыхтоўкі вучэбнай літаратуры рознага тыпу;

г) метадычны семінар для аўтараў дапаможніка адносна зместу, стылю, формы, метадычнага суправаджэння і інш. раздзелаў, тэм дапаможніка;

д) сапраўднае, а не намінальнае рэдагаванне навуковымі рэдактарамі падрыхтаваных аўтарамі матэрыялаў;

другі варыянт:

а) працэс стварэння вучэбнага дапаможніка новага тыпу можа здзяйсняцца і аднаасобна;

б) пры гэтым аўтары-прэтэндэнты могуць падрыхтаваць свае варыянты дапаможнікаў, структуру, змест, метадычнае суправаджэнне якіх мэтазгодна абмеркаваць у розных навучальных установах на адпаведных кафедрах і атрымаць экспертнае заключэнне гэтых кафедраў;

в) на аснове экспертных заключэнняў кафедраў Міністэрства адукацыі прымае рашэнне аб заказе на стварэнне вучэбнага дапаможніка, аўтар якога сабраў найбольшую колькасць станоўчых экспертных ацэнак.

Усё адзначанае ў першым і другім варыянце выказаных вышэй прапаноў павінна абавязкова суправаджацца наступнай падтрымкай: вызваленне рэдактараў і аўтараў ад выканання вучэбнай нагрузкі, не звязанай з выкла-

даннем той вучэбнай дысцыпліны, па якой здзяйсняецца падрыхтоўка вучэбнага дапаможніка, з той мэтай, каб была магчымасць у вызначаны тэрмін для падрыхтоўкі дапаможніка максімальна засяродзіцца на яго стварэнні.

Літаратура

1. Беларуская дзіцячая літаратура : вучэб. дапам. / А.М.Макарэвіч [і інш.] ; пад агул. рэд. А.М. Макарэвіча, М.Б. Яфімавай. – Мінск : Выш. шк., 2008. – 688 с.
2. Беларуская дзіцячая літаратура : вучэб. дапам. / А.М. Макарэвіч [і інш.]; пад агул. рэд. А.М. Макарэвіча. – Мінск : РПІА, 2016. – 359 с.
3. Беларуская дзіцячая літаратура : тыпавая вучэбная праграма для вышэйшых навучальных устаноў па спецыяльнасцях: 1-02 03 01 Беларуская мова і літаратура, 1-02 03 03 Беларуская мова літаратура. Дадатковая спецыяльнасць. Рэг. № ТД-А.094/тып. Дата зацвярджэння 11.11.2008.
4. Детская литература : типовая учебная программа для высших учебных заведений по специальностям: 1-01 02 01 Начальное образование; 1-01 02 02 Начальное образование. Дополнительная специальность. Рег. № ТД-А.375/тип. Дата утверждения 08.01.2011.
5. Мировая и отечественная детская литература: типовая учебная программа для высших учебных заведений по специальностям: 1-01 01 01 Дошкольное образование; 1-01 01 02 Дошкольное образование. Дополнительная специальность. Рег. № ТД-А.256/тип. Дата утверждения 30.12.2009.
6. Гісторыя беларускай савецкай літаратуры: вучэб. дапам. для філал. фак. ун-таў. Ч. 1. / С.А. Андраюк [і інш.]; пад рэд. І.Я. Навуменкі. – Мінск : Выш. шк., 1981. – 382 с.
7. Гісторыя беларускай савецкай літаратуры: вучэб. дапам. для філал. фак. ун-таў. Ч. 2. / С.А. Андраюк, М.М. Арошка, М.М. Барсток [і інш.]; пад рэд. І.Я. Навуменкі. – Мінск : Выш. шк., 1982. – 399 с.
8. Гісторыя беларускай літаратуры : Старажытны перыяд : вучэб. дапам. для філал. фак. пед. ВНУ / Пад рэд. М.А.Лазарука, А.А.Семяновіча. – Мінск : Выш. шк. 1997. – 351 с.
9. Гісторыя беларускай літаратуры : XIX – пачатак XX ст. / пад агул. рэд. М.А. Лазарука, А.А. Семяновіча. – Мінск : Выш. шк., 1998. – 560 с.
10. Гісторыя беларускай літаратуры : XX ст. (20–50-я гады) : падручнік / У.В. Гніламёдаў, В.В. Казлова, М.А. Лазарук і інш.; пад агул. рэд. М.А. Лазарука, А.А. Семяновіча. – Мінск : Выш. шк., 2000 – 511 с.
11. Кавалюк, А.С. Гісторыя беларускай літаратуры другой паловы XX ст. : вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў IV курса філалагічнага факультэта гуманітарных і філалагічных спецыяльнасцей стацыянара і АЗН, факультэта замежных моў : у 3 ч. / А.С.Кавалюк. – Брэст : БрДУ, 2008 – 2010.
12. Лойка, А.А. Гісторыя беларускай літаратуры. Дакастрычніцкі перыяд : у 2 ч. Ч.1 : падруч. для філал. фак. ВНУ. – Мінск : Выш. шк., 1989. – 319 с.
13. Лойка, А.А. Гісторыя беларускай літаратуры. Дакастрычніцкі перыяд : у 2 ч. Ч.2 : падруч. для філал. фак. ВНУ. – Мінск : Выш. шк., 1989. – 480 с.
14. Макарэвіч, А.М. Беларуская дзіцячая літаратура ў тэрмінах і паняццях : дапаможнік / А.М.Макарэвіч, В.І.Караткевіч ; пад агул. рэд. А.М.Макарэвіча. – Магілёў : МДУ імя А.А.Куляшова, 2014. – 140 с.
15. Макарэвіч, А.М. Гісторыя беларускай літаратуры першай трэці XX ст. : дапаможнік : у 2 ч. / А.М.Макарэвіч. – Магілёў : МДУ імя А.А.Куляшова, 2013., 2015.
16. Максімовіч, В.А. Эстэтычныя пошукі ў беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя : Дапам. для студэнтаў філал. фак. ВНУ. – Мінск : Аракул, 2000. – 351 с.
17. Максімовіч, В.А. Беларуская літаратура першай трэці XX стагоддзя : вучэб. дапам. для студэнтаў філал. спецыяльнасцей ВНУ / В. А. Максімовіч. – Мінск : Бел. навука, 2006. – 424 с.
18. Мельнікава, З.П. “І ў новым свеце пройдзе ўсё...” : Дапам. па гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя / З.П.Мельнікава, К.М.Мароз, С.М.Шчэрба. – Брэст : БрДУ. – 2013 – 146 с.
19. Мішчанчук, М.І. Беларуская літаратура XX ст. : вучэб. дапам. / М.І. Мішчанчук, І.С. Шпакоўскі. – Мінск : Выш. шк., 2001. – 352 с.
20. Мировая детская литература : учеб. пособие / Т.Е. Автухович [и др.] ; под ред. Т.Е. Автухович. – Минск : Літаратура і мастацтва, 2010. – 328 с.

21. Мировая детская литература : практикум : учеб. пособие с прил. CD / сост. : Т.Е. Автухович [и др.] ; под ред. Т.Е.Автухович, Д.Р.Мышко. – Минск : Літаратура і мастацтва, 2011. – 312 с.

22. Рагойша, В.П. Літаратуразнаўчы слоўнік : тэрміны і паняцці : для школьнікаў і абітурыентаў / В.П. Рагойша. – Мінск : Нар. асвета, 2009. – 303 с.

23. Хаўстовіч, М.В. Гісторыя беларускай літаратуры 30-40-х гг. XIX ст. : Дапаможнік для студэнтаў філал. спец. вышэйшых навуч. устаноў. – Мінск : 2001. – 171 с.

«КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКИ» КАК УЧЕБНАЯ КНИГА ДЛЯ МАГИСТРАНТОВ-ФИЛОЛОГОВ

*Маслова Валентина Авраамовна,
ВГУ имени П.М. Машерова*

В наше время, когда поток информации растет в геометрической прогрессии, мы уже не можем прочесть все работы даже по своей узкой специальности, а ведь нужны еще конвергентные знания, т.е. знания в смежных проблемах и даже смежных науках. Поэтому становится все равно: есть эта информация или ее нет, потому что наши возможности этой информацией воспользоваться с каждой минутой уменьшаются.

Как должно строиться наше образование вообще и учебная книга в частности? Как научить студентов учиться? Предлагается много рецептов, а какой из них верный, пока неизвестно. Так, С.П. Капица говорил, что нужно перейти от образования знания к образованию понимания: нужно учить понимать и интерпретировать, а не просто наполнять память знаками (фактами). В противном случае мы будем жить по романам У. Эко: знание – посвященным.

Учебная книга существует для того, чтобы выбрать из информационного потока ту информацию, которая, с точки зрения профессионала, является самой важной. Поэтому роль учебной книги трудно переоценить.

Мы предлагаем такую книгу для магистрантов и аспирантов-гуманитариев, которая представляет собой курс лекций по теории языка.

Почему его нужно читать не только филологам, а гуманитариям вообще?

Американский антрополог и философ Клод Леви-Стросс написал еще в середине XX века, что XXI век будет веком гуманитарной мысли или его не будет вообще. Все мы знаем, что XX век был веком физики, последние десятилетия – время особого интереса к микробиологии.

Теперь наступил век гуманитарных наук, которые стали другими, ибо к ним жизнь предъявила новые требования: прежде всего, более высокий уровень интегративности не только с гуманитарными, но и естественными науками. Предпосылки к этому уже были: так, отцы квантовой физики Нильс Бор, Гейзенберг, Шрёдингер утверждали, что необходимо учитывать сознание как физическую величину, влияющую на процессы. Было высказано предположение, что наша речь частично материализует квантовую механику